

Особливий період у мирний час: чому пенсійна реформа спровокувала протести

Замість побудови нової системи соціального захисту європейського зразка держава пішла шляхом наслідування неефективної совкової практики.

Кінець 2011 року ознаменувався поверненням пенсійної теми на шпальти газет, у теленовини, інтернет, проте в незвичному для неї форматі, який більше нагадує повідомлення з полів битв: «Чорнобильці Львівщини та інших областей [продовжують акцію протесту](#) проти невиплати пенсій»; «Під час штурму міліцією наметового містечка в Донецьку [загинула людина](#) – 69-річний пенсіонер». «Близько сотні мітингувальників-пенсіонерів

вибили двері та вікна, ввірвалися до будівлі Донецької обладміністрації. Люди озброєні вилами і лопатами»...

ПОКАЖІТЬ ВЛАСНИЙ ПРИКЛАД

Введення в дію 1 жовтня Закону «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», поза сумнівом, зачепило мільйони людей. Документ регламентував запровадження обов'язкової накопичувальної системи (ОНС) та обмежує максимальний рівень пенсій. Заключними й перехідними положеннями вносилися зміни до понад 20 пенсійних законів. Більшість із цих змін мають фіскальний характер: економія на кожній категорії пенсіонерів незалежно від віку, статі, статусу, стажу.

Саме ця жорсткість, а ще більше відсутність незаангажованої, правдивої та об'єктивної оцінки суті пенсійної реформи, суспільної ціни її запровадження та незапровадження і спричинили протести чорнобильців, «афганців», дітей війни...

Каталізатором виступів стали плани уряду із законодавчого обмеження соціальних пільг. Він хоче, щоб установлені законом пільги виплачувалися лише за наявності відповідних бюджетних коштів. Із цим не подискутуєш, раніше таке обмеження вводилося законом про бюджет на кожен конкретний рік, але 2008-го Конституційний Суд визнав цю практику неконституційною. І тому сьогодні є юридичний нюанс. Пільга встановлюється законом, і якщо є рішення суду за позовом громадянина у разі її невиплати, його потрібно виконувати, є гроші в бюджеті на це чи немає. За інформацією уряду, за 10 місяців

нинішнього року на виконання рішень судів тільки з Пенсійного фонду на користь 2,5 млн пенсіонерів було стягнуто 5,9 млрд грн. Чорнобильцям додатково треба ще 6,6 млрд грн, учасникам і дітям війни – по 10 млрд грн, решті категорій, у разі якщо вони звернуться з позовом і виграють, – разом 170 млрд грн.

Справді, нинішня [система соціальних пільг в Україні](#) – атавізм радянського періоду та перших років незалежності, коли замість побудови нової системи соціального захисту європейського зразка держава пішла шляхом наслідування неефективної совкової практики. Сьогодні мають право користуватися різними соціальними пільгами і відповідно бюджетними виплатами за ними 350 (!) категорій громадян, загалом близько 14 млн осіб, до того ж значна частина з них має право на кілька пільг. Це вимагає двох третин видатків держбюджету, що не може собі дозволити жодна економіка світу. Питання потребує системного вирішення, і влада тут мала б розпочати із себе, що не так забезпечило б економію, як поліпшило б атмосферу в суспільстві для проведення реформ. Натомість уряд вирішив почати здійснення «пільгової» реформи з обмеження прав чорнобильців, «афганців» та інших соціально незахищених верств населення. Громадянам знову не надано чесної, зрозумілої оцінки ситуації, не показано власного прикладу. Як наслідок – протести, вила та лопати, загибель людей...

НЕДОРЕФОРМА

Вектор пенсійної реформи визначається не так змінами параметрів солідарної системи, як переходом до трирівневої пенсійної системи із запровадженням обов'язкової накопичувальної складової. Варто згадати, що трирівнева система законодавчо була передбачена ще вісім (!) років тому, 2003-го. Та на сьогодні працюють лише її солідарна складова (перший рівень), яка зазнала суттєвих змін з ухваленням закону про пенсійну реформу, і практично не підтримувана державою система добровільного недержавного накопичувального пенсійного забезпечення (третій рівень).

На відміну від згаданих вище пенсійних новацій запровадження обов'язкової накопичувальної системи не несе в собі суспільних антагонізмів. Навпаки, і громадяни, і бізнес, і держава – кожен отримає цілу низку позитивів. За нормальних умов накопичення участь людини в другому рівні приведе до збільшення розміру її пенсії. До того ж прямий зв'язок між пенсійними внесками і майбутніми виплатами з накопичувальної системи стимулюватиме особу та роботодавця уникати зарплат у конверті. Для суспільства загалом така ПС – потужне джерело довготермінових інвестиційних ресурсів на 10–30 і більше років. Ні комерційні банки, ні страхові компанії, ні інший бізнес такого джерела створити не можуть. Наявність цих ресурсів буде суттєвим фактором економічної безпеки, розвитку економіки, фондового ринку, реального сектору країни, [зростання доходів громадян](#), стане ефективним запобіжником від економічних криз. Сусідня Польща, де більш ніж \$80 млрд пенсійних накопичень зосереджено на внутрішньому ринку, не тільки достойно переживає кризу, а й щороку підвищує рівень життя людей.

Чому ж тоді розмови про запровадження обов'язкової накопичувальної ПС, як планувалося зовсім недавно – із 2013 року, знову затихли? Причин кілька. Насамперед це законодавча невизначеність термінів уведення обов'язкової накопичувальної системи: «з року, в якому буде забезпечена бездефіцитність бюджету ПФ». Друга формальна причина – необхідність ухвалення спеціального закону про запровадження другого рівня. За урядовими розрахунками, вже 2012-го дефіцит ПФ зменшиться з нинішніх майже 20 до 2,2 млрд грн, а 2013-го до нуля, що, здавалося б, відкриває простір для введення другого рівня. Та для цього вже сьогодні потрібен спеціальний закон, тільки після прийняття якого державна машина почне готуватися до втілення в життя обов'язкової накопичувальної

системи. Ще зовсім недавно велося досить широке експертне обговорення проекту такого документа, очікувалося, що ось-ось уряд внесе його до Верховної Ради. Та після набрання чинності законом про пенсійну реформу, тобто з 1 жовтня 2011-го, ці обговорення, як і розмови щодо запровадження другого рівня з 2013-го, якось разом припинилися. Схоже, на порядку денному в рік парламентських виборів будуть інші питання. Кабмін уже анонсував підвищення раніше призначених пенсій до рівня нинішніх нарахувань. На це потрібні гроші. Але ж є ще чорнобильці та інші пільгові категорії, яким передбачено підняти пенсії взамін на те, що тепер суди вже не виноситимуть індивідуальних рішень зі збільшення пенсійних виплат, – нещодавно ПФ спрямував відповідне подання до Конституційного Суду. А підготовку закону про запровадження ОНС відкладено, бо, схоже, в нетрях апарату мало хто вірить, що вдасться знайти достатньо ресурсів на передвиборче підвищення пенсій. І тому знову кажуть про збереження досить значного дефіциту ПФ, більшого ніж 2,2 млрд грн, передбачених проектом бюджету на 2012 рік, а чого напружатись, якщо запровадження накопичувальної ПС все одно відкладається, «бо буде дефіцит».

Таке враження, що для [пенсійної реформи](#) розпочався якийсь «особливий період». І він зовсім не схожий на «початок другого етапу», який згідно із планами президентських реформ мав би завершитися давно очікуваним запровадженням обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, а не штурмом обласних адміністрацій «людьми із вилами та лопатами».